

dustrialiseerde Noorden ervaren als een probleem van een afkalvend natuurlijk draagvlak voor de activiteiten van ons eigen leven en welzijn. Terecht.

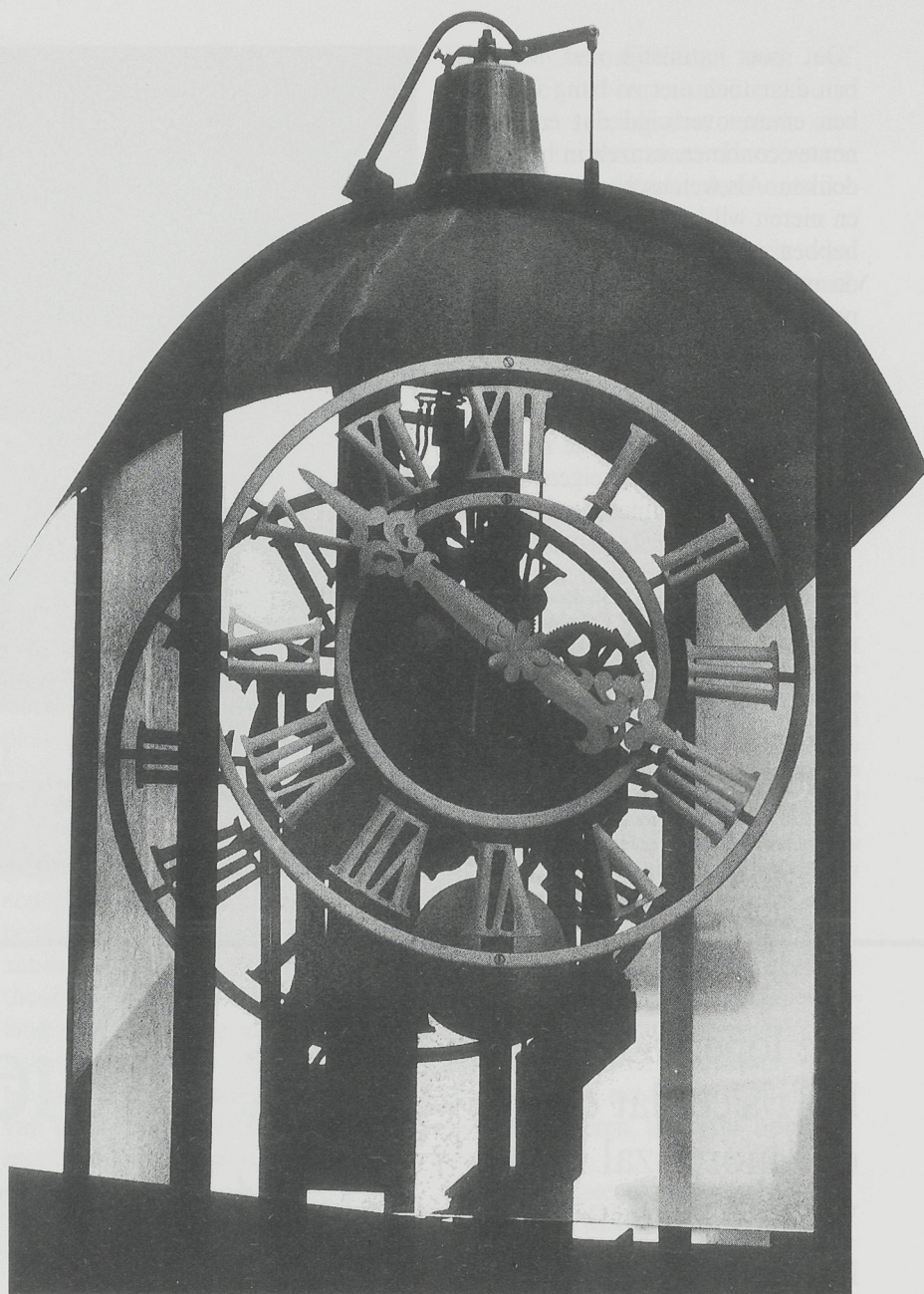
Die columns van toen schreef ik vanuit mijn ervaringen als milieu-econoom in een ontwikkelingsland. De aanduiding 'milieu-econoom' was daar toen nog weinig bevorderlijk voor het krijgen van toegang tot instanties waar 'het beleid' werd gemaakt (ministeries enzovoort) en ik vermomde mij dus als 'landbouw-econoom' (excuses daarvoor aan diegenen die die naam met recht dragen), omdat ik bezig was met de gevolgen voor de voornamelijk agrarische bevolking op het platteland van Botswana van de voort-

Er zit een afstand, in tijd uitgedrukt, tussen het moment van veroorzaking van een milieuprobleem, en het tijdstip waarop zich dat probleem concreet manifesteert.

gaande erosie en struikvorming, als gevolg van een overdruk vanuit landbouw en veeteelt daar. De zorg om het dagelijks brood was van hogere urgentie dan die om de kwaliteit van het milieu als zodanig. Gegeven het ontwikkelingspeil van vele Afrikaanse landen gold: *Erst kommt das Fressen und dann die Moral*. Natuur en milieu zaten duidelijk in de sfeer van de *Moral*.

Tegenwoordig is het ook in die landen zo, dat er milieuministeries zijn en milieuprogramma's gericht op het behoud van het draagvlak voor maatschappelijke ontwikkeling. Ook terecht, want als er ook morgen eten moet zijn dan zal er vandaag aan beheer van hulpbronnen en van milieukwaliteit moeten worden gedaan. Het milieuvraagstuk is internationaal erkend als een van de problemen voor de toekomst, die nu reeds schaduwen werpen en maatschappelijke ombuigingen vergen.

Sustainable development is gebleken een vaandel te zijn waarachter ook ontwikkelingslanden zich kunnen en

willen scharen om zich met milieuvraagstukken bezig te houden. We zijn mondiaal op weg naar een grote conferentie over wat dat betekent, te houden in Brazilië in 1992. De tijd heelt ook sommige milieuwonden, dat kun je uit deze korte schets van ontwikkelingen in tien jaar leren; laten we hopen dat dat allemaal ook op tijd zal geschieden, anders zal de tijd ons vrees ik op een minder aangename wijze mores leren!

Natuurlijk, Rome is niet op één dag gebouwd en de slavernij afschaffen heeft ook tijd gekost. Geen wonder dus, dat de wereld – en zelfs het welvarender deel daarvan – niet in een decennium of twee het eigen economisch handelen ecologisch inpasbaar heeft kunnen maken. Maar bepaalde kenmerken van de milieuproblematiek spelen ons parten bij het

tijdig ontwikkelen van aangepaste strategieën tegenover die problematiek.

Sommige van die kenmerken hebben inderdaad met het tijdsaspect te maken. Ik doel dan vooral op het gegeven dat veel van de milieuproblemen die we vandaag met ons economisch handelen veroorzaken, het karakter dragen van *tijdbommen*, met bovendien nog eens een lont van onbekende lengte. Nog decennia nadat de lozingen van pcb's in de Rijn gestopt zijn, zullen de bewoners of bezoekers van de Waddenzee last hebben van lozingen uit het verleden.

Als vandaag gestopt zou worden met het brengen van een overmaat aan stikstof op onze landbouwgrond (o, wonder) dan zou de con-